

Nr 50.

Ankom till riksdagens kansli den 17 november 1939 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till återköp av varor för statens reservförråd m. m.

(1:a avd.)

I en den 29 september 1939 dagtecknad proposition, nr 36, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att medgiva, att inkomster, som inflyta vid försäljning av varor från statens reservförråd, må — med iakttagande av i nämnda statsrådsprotokoll angivna principer för prissättningen och för avskrivning — få användas för återköp av varor för lagring.

Departementschefen har, efter en sammanfattande redogörelse för de riksdagens beslut som ligga till grund för den med statens reservförråd förenade verksamheten, anfört bland annat följande.

Någon prövning av frågan om villkoren för utförsäljning från de statliga reservlagren och om rätten att använda vid sådan försäljning inflytande inkomster för nya varuinköp har hittills icke skett. Befogenhet att verkställa för lageromsättningen nödvändiga försäljningar och inköp har dock ansetts föreligga och i den för statens reservförrådsnämnd gällande instruktionen uttryckligen tillerkänts denna. Rätten till normal lageromsättning har återspeglats i det av riksdagen godkända förslaget om den budgetära behandlingen av vissa statsinkomster, härrörande från skatt å varor inköpta för lagring.

I nuvarande läge har frågan om försäljningar från reservlagren i försörjningspolitiskt eller prispolitiskt syfte aktualiserats. Det är därför nu nödvändigt att upptaga till övervägande, huruvida inflytande köpeskillingar lämpligen böra få användas för återköp. Uppmärksamhet påkalla därvid även de principer som böra tillämpas vid försäljning samt de statsfinansiella konsekvenserna av lageromsättningen.

En försäljning av lagrade varor bör givetvis icke ge anledning till betänkligheter, om den avser att brygga över tillfälliga svårigheter att tillgodose föreliggande behov. Om varutillgången synes ha definitivt försämrats, måste däremot alltid en avvägning ske mellan statens och näringslivets liksom även mellan aktuella och framtida behov. Någon allmän regel kan icke uppställas. I flertalet fall torde det dock vara riktigast att ej i alltför hög grad försöka sörja för en ovisst framtid, för den händelse de omedelbara behoven gälla centrala områden av näringslivet eller statsförvaltningen. Som ett allmänt önskemål kan uppställas, att lagren tillsvidare såvitt möjligt vidmakthållas genom nyinköp.

Vid försäljning till statliga myndigheter böra undantagslöst tillämpas de priser, med vilka man har att räkna vid återköp av ifrågavarande produkter. Även vid försäljning till enskilda bör huvudregeln vara, att priset skall bestämmas till kostnaden för nyförvärv av den försålda produkten. I vissa fall kan emellertid en försäljning till lägre pris, dock lägst självkostnaden, av prispolitiska skäl tänkas ifrågakomma. Försäljning på sådana villkor bör dock i regel ske, blott när vägande prispolitiska skäl tala därför. Erfarenheterna från den första krigstiden ge emellertid vid handen, att en av prispolitikens väsentliga uppgifter måste bli att utjämna de oförmedlat inträdande prisstegringar på olika varor, varmed man i nuvarande läge har att räkna. Denna utjämning kommer på det ur marknadssynpunkt naturligaste sättet till stånd, om varulager, inköpta till tidigare rådande lägre priser, utnyttjas såsom tillfälligt prisreglerande faktor genom avyttring — direkt eller efter prisutjämning inom en pool — under dagspriset och eventuellt till självkostnadspriser, alltså utan att den genom den senare inträdda prisstegringen möjliggjorda höjningen av försäljningspriset tages ut. Jag vill erinra om att den här angivna, i vissa lägen penningpolitiskt fördelaktiga försäljningspolitiken i åtskilliga fall lojalt tillämpats av enskilda företag med uppoffring av föreliggande vinstchanser. Detta var exempelvis i viss utsträckning förhållandet på kolmarknaden under tiden före framläggandet av förslaget om reglering av prisbildningen på kol.

I den mån man vid försäljning till statliga organ eller enskilda tillämpar priser som täcka kostnaden för nyförvärv av den försålda varumängden, synas inga invändningar kunna riktas mot ett medgivande att använda inflytande köpeskillingar för inköp av varor för lagring. Vid återköp för hela försäljningsinkomsten bibehålles lagrets kvantitet oförändrad, och den vid försäljningen realiserade kapitalvinsten tillåter nedskrivning av de nyinköpta varorna till det ursprungliga självkostnadsvärdet.

Annorlunda ställer sig saken vid en eventuell försäljning under dagspriset, eftersom försäljningssumman därvid blir otillräcklig för ett vidmakthållande av lagren och icke heller innefattar en kapitalvinst, som tillåter nedskrivning av de nyinköpta varorna i angiven omfattning. I sistnämnda fall nås dock ett ur finansiell synpunkt tillfredsställande resultat, om man tillämpar principen, att täckning på driftbudgeten omedelbart anvisas för det belopp, varmed köpeskillingen understiger det beräknade dagsvärdet av det försålda varulagret. Om riksdagens medgivande erhålles till återköp av varor för inlutna försäljningsinkomster, vill jag tillstyrka, att den angivna avskrivningsregeln tillämpas. Erforderliga täckningsmedel torde, för den händelse riksdagen ej gör erinran däremot, få utgå av det å förskottsstaten för försvarsväsendet m. m. uppförda anslaget till allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder.

Med den stränga avskrivningspolitik som här förordats torde en tillräcklig säkerhetsmarginal vara vunnen för mötande av eventuella förluster på nya varuinköp, verkställda med anlåtande av den ännu outnyttjade delen av den summa, som riksdagen förskottsvis anvisat för statlig lagring. Någon omedelbar avskrivning av en del av inköpsvärdet för dessa varor synes mig därför icke erforderlig.

Enligt av riksdagen lämnade bemyndiganden har under de sista tre åren verkställts en betydande statlig upphandling i utlandet för beredskapslagring. Genom förevarande proposition begär Kungl. Maj:t rätt att använda inkomsterna vid försäljning av varor från de härigenom skapade reserv-

Utskottet.

lagren för nya inköp. Utskottet har ansett sig böra tillstyrka, att sådant återköp må ske.

Såsom i propositionen föreslagits bör vid försäljning från reservlagren huvudregeln vara, att priset skall bestämmas till kostnaden för nyförvärv av den försålda produkten. I vissa fall — dock i regel allenast när vägande prispolitiska skäl tala därför — skulle emellertid enligt propositionen varorna försälas till lägre pris, dock lägst till det pris som motsvarar självkostnaden. Även om en dylik försäljning till lägre pris endast undantagsvis kan tänkas böra ifrågakomma, är det uppenbart att vissa förlustrisker härigenom skapas för statsverket, om återköp sker för försäljningsinkomsterna. Utskottet finner sig dock icke böra framställa erinran mot att försäljning på angivna villkor får ske i syfte att moderera oförmedlat inträdande prisstegringar. En förutsättning härför bör likväl vara, att den i propositionen föreslagna avskrivningspolitiken följes.

Av vad utskottet ovan anfört framgår, att utskottet anser statlig lagerhållning alltjämt böra tills vidare äga rum. Lagerhållningens lämpliga omfattning inom medgiven kostnadsram varierar givetvis med hänsyn till de skiftande förhållandena från tid till annan. Utskottet finner sig i detta sammanhang endast böra understryka vikten av att reservlagren så förvaltas, att en i möjligaste mån affärsmässig avveckling av desamma icke äventyras vid den tidpunkt, då sådan avveckling bör ske.

Under hänvisning till det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må medgiva att vid försäljning av varor från statens reservförråd inflytande inkomster må — med iakttagande av de av departementschefen i statsrådsprotokollet över finansärenden den 29 september 1939 angivna principerna för prissättningen och för avskrivning — användas för återköp av varor för lagring.

Stockholm den 17 november 1939.

På första särskilda utskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.